

Posudek na bakalářskou práci Pavly Hubáčkové *Společenský styk v 18. století z pohledu dobových příruček*

Václav Smyčka

Práce Pavly Hubáčkové si klade za cíl zjistit, jaké rady udílely příručky společenského jednání konce 18. století v čele s knižně vydanými přednáškami *Klugheitslehre* Karla Heinricha Seibta. Ptá se na to, jaké chování příručky doporučovaly a zavrhovaly, kdo byl jejich cílovou skupinou, kdo byli jejich autoři a z jakých předchůdců vycházeli. Toto tázání klade na mladého badatele bezesporu mimořádně velké nároky. Badatel musí dobře ovládat němčinu 18. století a především specifický diskurs praktické filozofie. Dále by se měl orientovat v dobovém dělení věd a jejich disciplinární matici. Práce vyžaduje konečně i schopnost koncepčně uchopit pramen, který se vyznačuje velkou žánrovou variabilitou a nesystematičností, resp. systematičností, která neodpovídá dnešním představám o vědeckosti, a tento vzpírající se materiál smysluplně představit.

Se základními obtížemi, které toto zkoumání klade na mladého badatele, se autorka vypořádala překvapivě dobře. Na položené otázky nachází v rámci mezí daných pramennou základnou odpověď, jež formuluje ve čtvrté až šesté kapitole, kde nejdříve zasazuje žánr *Klugheitslehre* do dobového kontextu praktické filozofie, představuje blíže Seibta a shrnuje obsah jeho dvousvazkového díla. Autorka mírní a historizuje tvrzení předešlého bádání o údajně přemrštěném utilitarismu Seibtovy praktické filozofie, ukazuje nárůst doporučeného hodnotově racionálního jednání a dokládá kontinuity morálně etického myšlení. Se Seibtovým textem zachází zručně, její překlady citátů jsou zpravidla přesné a prozrazují obstojnou obeznámenost s dobovým morálním diskursem.

Práce má všechny náležitosti bakalářské práce. V úvodu práce autorka přibližuje okruh pramenů, z nichž vychází, a pokouší se pojmenovat vlastní metodologický přístup. Okruh pramenů vymezuje jako texty, na něž výchozí text práce – Seibtova *Klugheitslehre* – odkazuje. Nabízí se ovšem otázka, zda by nebylo smysluplnější pojednat i o textech, které na vydání příručky v roce 1799 (a dále 1810, 1815, 1825) reagovaly, či o podobných příručkách Seibtových žáků z téže doby a prostředí (např. práce Gottfrieda Immanuela Wenzela *Mann von Welt*). Tímto přístupem si autorka upírá též možnost využít bezprostřední reakce na Seibtovu práci, jako je její recenze v prestižní *Neue Allgemeine deutsche Bibliothek*, které by jí pomohly určit rezonanci Seibtova textu ve společnosti. Autorka si neklade ani otázku, co vedlo k opakovanému vydávání původně univerzitních přednášek dlouho po Seibtově smrti.

Srovnání Seibta pouze s některými jím citovanými pracemi vede k tomu, že autorka Seibtovu práci porovnává s texty z protestantských oblastí německých států počátku 18. století (především s prací *Der Politische Philosophus* Christoha Augusta Heumanna), což nedovoluje dostatečně přesně určit místo příručky v době její skutečné recepce na přelomu 18. a 19. století a popsat její vnímání v kontextu generační proměny.

Metodu, s níž autorka přistupuje k textům, nazývá „textovou analýzou“ (s. 7). Správně si uvědomuje omezenost tohoto přístupu, neboť pohled zprostředkovaný relativně uniformním pramenem dovoluje nastínit pouze dobovou normativní představu o náležitém chování, nikoli jeho skutečnou podobu. Protože si je problematičnosti pramene vědoma, považují její přístup na úrovni bakalářské práce za oprávněný. Postrádám ale specifikování přístupu, tedy třeba zda stojí v centru jejího zájmu diskursy a jejich pravidla (pak bych ovšem předpokládala preciznější práci s tradicí diskursivní analýzy, ať již jakéhokoli typu), ideje a mentality (tedy úmysly autorů za texty, proměna hodnotového zakotvení autorů atd.) či společenská praxe a vyjednávání aktérů o závazném chování, jehož součástí je i psaní a vydávání zkoumaných příruček (čeho chtěl Seibt dosáhnout, s čím míněním musel počítat a proti komu se vymezoval?). Pro hlubší proniknutí do problematiky by snad bylo užitečné i přijetí základních nástrojů sociologie jednání, počínaje weberiánským rozdělením účelové a hodnotové racionality, které se v příručkách vždy určitým způsobem spájí, vrství a častokrát dostávají do rozporů. Tímto způsobem by práce mohla získat další ústřední teze, které by oslabil její místy až příliš popisný a nesoustředěný charakter.

Snad právě tato metodologická nevyhraněnost vede autorku také k některým příliš paušalizujícím závěrům, především konstatování „celkově malé míry odlišnosti“ zkoumaného diskursu napříč staletími, k němuž se v závěru autorka vtipně vrací odkazem k současnému diskursu lifestyleových časopisů. Podle mého názoru by bylo lepší odlišit jednotlivé topické stránky diskursu, které se v průběhu času takřka nemění, od výrazně historicky a kulturně podmíněných proměnných. Právě srovnání nejen s pracemi z první poloviny 18. století, ale i s morálně etickými spisy kolem roku 1800 by podle mne umožnilo ukázat dramatické historické posuny jak celého vědeckého diskursu *Klugheitslehre*, tak jeho hodnotového zakotvení. Seibtova *Klugheitslehre* by se pak nemusela jevit tolik podobnou dnešku, ale naopak zásadně archaickou i ve srovnání se společenskou normou třeba předbřeznové doby. Současně by se mohly ukázat nečekané kontinuity, které na první pohled nejsou zřejmé, jako je role Seibtovy praktické filozofie ve sporu o německou, resp. českou filozofii v Čechách, jenž se rozhořel v 40. letech 19. století, atd. Větší pozornost by si zasloužila též otázka

„zvědečtění“ diskursu Klugheitslehre v Seibtově přístupu, argumentační postupy autorů (odvolávání se na božský záměr, určitý antropologický model „přirozeného člověka“, vlivy či absence vlivů dobové experimentální psychologie s žánrem případového příběhu atd.), pronikání dobové spekulativní filozofie do axiomů filozofie praktické, ovšem i proměny mentalit, jako je vnímání a organizace času, kapitalizace myšlení ve smyslu budoucnosti zodpovědnosti za investované úsilí atd. Stejně jako pojem zdvořilosti (kap. třetí) a na Seibtově příkladu vyložená problematika přátelství, manželství, charakteru atd. by si zasloužila samostatnou kapitolu též klíčová kategorie štěstí.

Větší pozornost by bylo vhodné věnovat především v prvních kapitolách i stylistické stránce práce a pasážím, které prozrazují přílišnou závislost na sekundární literatuře. Předpokládám, že právě toto nereflektované přebírání informací vedlo k tomu, že autorka zaměňuje českého diplomata Heinricha z Logau za básníka Friedricha z Logau, Augusta Gottlieba Meissnera prohlašuje mylně za žáka Karla Heinricha Seibta, či k tomu, že příliš schematicky přejímá teze o zásadním protikladu tzv. Seibtiánů a Borniánů.

Přes tyto drobnější nedostatky autorka prokázala schopnost vědecky pracovat a předvedla, že dokáže jazykově, obsahově i formálně uchopit a představit obtížný pramen. Oceňuji i otázky po kulturním transferu vědění příruček, genderovém srovnání příruček pro muže a ženy atd., které autorka navrhuje v závěru práce a které se zdají být nosné i pro další projekty. Ty by bylo možné obohatit ostatně i o jiné texty, jako jsou dobové domácí Spectatory a společenské a zábavné časopisy, kde jsou pojednávány tytéž problémy jako v příručkách. Práci doporučuji klasifikovat **výborně**.